

**TALOUDELLINEN STRESSI JA SEN YHTEYDET
PARISUHTEEN JA VANHEMMUUDEN LAATUUN**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos
PL 35
40351 Jyväskylä

**Marjukka Kantanen
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Kevät 2000**

TIIVISTELMÄ

Taloudellinen stressi ja sen yhteydet parisuhteen ja vanhemmuuden laatuun.

Tekijä: Marjukka Kantanen

Ohjaaja: Ulla Kinnunen

Psykologian pro gradu –tutkielma

Kesäkuu 2000

Jyväskylän yliopisto

37 sivua

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella (koettua) taloudellista stressiä ja sen hyvinvointiyhteyksiä parisuhteen ja vanhemmuuden laadun näkökulmista. Kiinnostuksen kohteena oli taloudellisen stressin sekä suorat että epäsuorat yhteydet parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Epäsuorina yhteyksinä tutkittiin, toimivatko psyykkiset oireet taloudellisen stressin ja parisuhteen ja vanhemmuuden laadun yhteyttä välittävänä tekijänä ja välittääkö parisuhde taloudellisen stressin yhteyksiä vanhemmuuden laatuun. Tutkimusaineisto perustui keväällä toteutettuun ”Kotitalous, työ ja hyvinvointi” –tutkimusprojektin kyselyyn. Tässä tutkimuksessa aineisto rajattiin perheellisiin, parisuhteessa eläviin henkilöihin (n = 388), joista 198 oli miehiä ja 190 oli naisia. Tutkittavien keskiikä oli noin 41 vuotta. Analyysit osoittivat, että psyykkiset oireet välittivät taloudellisen stressin yhteyttä parisuhteen laatuun sekä miehillä että naisilla. Naisilla sekä psyykkiset oireet että parisuhteen laatu välittivät taloudellisen stressin yhteyttä vanhemmuuden laatuun, mutta miehillä mediaattorivaikutukset olivat vain osittaisia, eli taloudellinen stressi oli yhteydessä miehillä myös suoraan vanhemmuuden laatuun. Objektiivinen taloustilanne oli ainoastaan naisilla melkein merkitsevä parisuhteen laadun selittäjäryhmä: mitä enemmän taloudellisesti stressaavia elämäntapahtumia oli koettu, sitä heikomaksi parisuhdekin arvioitiin. Vanhemmuuteen objektiivisilla taloustekijöillä ei ollut suoraa yhteyttä.

Avainsanat: *taloudellinen stressi, psyykkiset oireet, parisuhteen laatu, vanhemmuuden laatu.*

JOHDANTO

Tutkimus perustuu psykologian laitoksella käynnissä olevaan "Kotitalous, työ ja hyvinvointi" -projektiin, joka kuuluu Suomen Akatemian 1990-luvun talouskriisi - tutkimusohjelmaan. Kyseisen projektin tavoitteena on arvioida laman mikrotason vaikutuksia. Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan taloudellista stressiä, sen kokemista ja hyvinvointivaikutuksia perheen hyvinvoinnin, eli parisuhteen ja vanhemmuuden laadun näkökulmista. Tutkimuskohteena olivat taloudellisen stressin sekä suorat että epäsuorat yhteydet parisuhteeseen ja vanhemmuuteen.

Vaikka ajallemme on tyypillistä yksilöllisyyden korostaminen ja perinteisistä sukupuolirooleista irtautuminen, on perhe edelleen tärkeä ja keskeinen asia ihmisten elämässä. Tämänsuuntaisia tuloksia saivat mm. Pulkkinen ja Kokko (1996) tutkiessaan aikuisväestön keskeisiä elämänsisältöjä. Heidän tutkimuksessaan perhe koettiin tärkeimmäksi elämän kehyksen luojaksi. Siihen sisältyi sekä puolisoa ja lasten syntymää että avioeroa ja uudelleenavioitumista koskevia mainintoja. Coynen ja Downeyn (1991) mukaan stressaavien elämäntapahtumien vaikutukset voidaankin parhaiten ymmärtää yksilön läheisimpien ihmissuhteiden näkökulmasta. Esimerkiksi parisuhde voi toimia välittävänä tai muuntavana tekijänä negatiivisten kokemusten ja hyvinvoinnin välillä; toki parisuhde voi toimia stressiä tuottavana tekijänä itsekkin. Tutkimukset taloudellisen stressin vaikutuksista perheiden elämään sopivat tähän yleiseen viitekehykseen varsin hyvin.

1990-luvun taitteessa alkanut lama koetteli Suomea, jolloin bruttokansantuotteen kasvu ensin pysähtyi ja kääntyi sitten jyrkkään laskusuuntaan vuonna 1991. Suomen kansantalous kohtasi pitkäaikaisen rakennemuutoksen, jonka vaikutukset työvoimaan olivat voimakkaita ja aiheuttivat työttömyyttä 1990-luvulla. Työttömyysprosentti nousi 3.4 %:sta 18.2 %:iin vuosien 1990 ja 1994 välillä. Työttömyyden lisäksi lama aiheutti palkkatulojen ja työtuntien laskua, siirtoja toisiin työtehtäviin ja työttömyyden uhkaa - toisin sanoen työn epävarmuutta. Talous ja työmarkkinat ovat laman jälkeen epävaikaistuneet ja samalla työelämää ovat alkaneet luonnehtia radikaalit, suuret ja ennustamattomat organisaatiomuutokset sekä yksityisellä että julkisella sektorilla (Happonen, Mauno, Kinnunen, Nätti & Koivunen, 1996).

Talouden ja työelämän muutokset ovat luoneet sekä taloudellista että psykososiaalista stressiä yksilöille ja heidän perheilleen. Laman aikana kärjistyneet talousongel-

mat ja niiden seuraukset perheiden elämään ovat luonteeltaan pitkäaikaisia. Lama heijastui Salmen (1996) mukaan nimenomaan lapsiperheisiin. Se vaikutti vanhempien mielialaan ja perheen yleiseen hyvinvointiin, sekä myös vanhempien keskinäiseen suhteeseen. Lukuisissa tutkimuksissa on löydetty yhteys taloudellisen stressin, depression ja parisuhteen laadun välille. Esim. Conger, Ge ja Lorenz (1994) havaitsivat tutkimuksessaan taloudellisen stressin vaikuttavan negatiivisesti molempien puolisoitten emootioihin (depressio), mikä taas vaikutti sekä suoraan että epäsuorasti parisuhteen laatuun. Epäsuora yhteys muodostui, kun taloudellisen stressin aiheuttama depressio sai aikaan vihamielisyyttä puolisoa kohtaan, mikä puolestaan heikensi parisuhteen laatua. Toisin sanoen puolisoitten vihamielinen käytös toimi välittävänä tekijänä, mediaattorina, depression ja parisuhteen laadun välillä. Tätä Congerin ym. tutkimuksessa esitettyä mallia testataan tässäkin tutkimuksessa.

Suomessa tehty Kinnusen ja Pulkkinen (1998) tutkimus antoi osittain tukea Congerin ym. mallille. Mallin mukaisesti objektiiviset taloudelliset stressitekijät, erityisesti huono työtilanne, vaikuttivat miesten parisuhteen laatuun taloudellisten huolten välityksellä. Taloudelliset huolet aiheuttivat depressiota ja puolisoitten välistä vihamielisyyttä, jotka olivat suoraan yhteydessä parisuhteen laatuun. Naisilla malli ei toteutunut samanaikaisena. Heillä epävakaa työura oli suoraan yhteydessä depression, aviolliseen vihamielisyyteen ja parisuhteen laatuun. Eli naisilla taloudelliset huolet eivät välittäneet vaikutuksia parisuhteen laatuun.

Taloudellinen stressi voidaan määritellä käsitteeksi, joka viittaa sekä objektiivisiin että subjektiivisiin työhön ja talouteen liittyviin tekijöihin (Voydanoff, 1990). Työn epävakaus ja taloudellinen puute ovat suhteellisen *objektiivisia tekijöitä*, jotka viittaavat työttömyys- ja työjaksojen pituuteen sekä muutoksiin yksilön tuloissa. Tällaisina objektiivisina taloudellisina stressitekijöinä tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kuukausituloja, työttömyyden kestoa sekä taloudellisesti stressaavia elämäntapahtumia. Työttömyyden on usein havaittu olevan yhteydessä heikentyneeseen psyykkiseen hyvinvointiin. Murphy ja Athanasou (1999) tarkastelivat 16 pitkittäistutkimusta, joiden tulokset viittaavat työttömyyden psykologisiin haittavaikutuksiin. Toisaalta Kokko ja Pulkkinen (1997) totesivat tutkimuksessaan, joka käsitteli työttömien psyykkistä selviytymistä ja kehityksellistä taustaa, että työttömät ovat joukko erilaisia ihmisiä, eivätkä siis suinkaan yksi yhtenäinen joukko. Näiden tutkittujen työttömien hyvinvointi näytti olevan yhteydessä kunkin yksilön kehityskulussa kasaantuneisiin positiivisiin ja negatiivisiin tekijöihin.

Palkansaajiin verrattuna osa työttömistä voi työssä olevia paremmin (15 %), osa heikommin (14 %) ja suurin osa samalla tavalla.

Liemin ja Liemin (1988) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin työttömyyden vaikutuksia perheen hyvinvointiin, havaittiin, että työttömyys aiheutti depressiota, joka puolestaan heikensi perheilmapiiriä. Työttömät miehet kokivat selvästi työssäkäyviä miehiä enemmän psykologisia oireita, kuten ahdistusta ja masennusta, ja heillä esiintyi myös enemmän somaattisia oireita, vihamielisyyttä ja negatiivisuutta. Samantapaisia oireita esiintyi myös näiden työttömien miesten vaimoilla neljä kuukautta miehen työttömäksi jäämisen jälkeen, mutta lievempinä. Samassa tutkimuksessa todettiin lisäksi, että työttömyyttä kokevissa perheissä on enemmän konflikteja kuin työssäkäyvien perheissä.

Taloudellisen stressin *subjektiivisia tekijöitä* ovat Voydanoffin (1990) mukaan työn epävarmuus ja taloudelliset huolet. Työn epävarmuuteen voi sisältyä työn jatkuvuus eli työttömyyden uhka, mutta epävarmuus voi kohdentua myös laajemmin työn muutoksiin, kuten esim. lomautuksiin tai työaikojen muutoksiin. Greenhalghin ja Rosenblattin (1984) mukaan epävarmuus sisältää lisäksi yksilön voimattomuuden vastustaa työhön kohdentuvaa uhkaa. Usein erotetaan myös työn epävarmuuden kognitiivinen ja affektiivinen puoli (Borg & Elizur, 1992; Jacobson, 1991). Kognitiivinen ulottuvuus koostuu tällöin todennäköisyysarvioista menettää työ ja affektiivinen ulottuvuus pelosta menettää työ.

Taloudelliset huolet tarkoittavat yksilön arvioita nykyisestä taloudellisesta tilanteestaan: kuinka yksilö kokee rahansa riittävän, kuinka paljon hän murehtii raha-asioitaan tai miten hän sopeutuu taloutensa muutoksiin (Voydanoff, 1990). Tämän taloudellisen stressin indikaattorin on havaittu parhaiten ennustavan yksilön ja perheen hyvinvointia (mm. Kinnunen & Pulkkinen, 1998; Fox & Chancey, 1998). Taloudellisia huolia onkin käytetty useissa tutkimuksissa globaalina taloudellisen stressin mittarina, kuten tehtiin tässäkin tutkimuksessa. Koetut taloudelliset huolet ja taloudellinen puute aiheuttavat ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja yleistä hyvinvoinnin laskua yksilöille (Voydanoff & Donnelly, 1998). Esimerkiksi McLoydin ja Wilsonin (1990) tutkimuksessa ne äidit, joilla oli eniten ongelmia raha-asioidensa kanssa, mm. rahojen riittävyudessa kuukausittain, kokivat eniten stressiä. Nämä äidit kokivat myös vanhemman roolinsa vaikeampana kuin ei-stressaantuneet äidit. Ullahin (1990) tutkimuksessa tarkasteltiin sekä koettuja taloudellisia huolia että objektiivista taloudellista stressiä (= tulojen laskua). Ainoastaan koetut huolet olivat yhteydessä psykologiseen hyvinvointiin.

Taloushuolet koskettavat usein yksilön lisäksi muutakin perhettä. Vanhempien oman hyvinvoinnin ja puolisojen keskinäisten riitojen lisäksi taloudellisen stressin seuraukset heijastuvat myös lapsiin. Vanhempi, joka kokee stressiä talousasioistaan, usein masentuu, tulee ärtyiseksi ja ailahtelevaksi, mikä heijastuu hänen käytökseensä lapsiaan kohtaan (Conger, Conger, Elder, Lorenz, Simons & Whitbeck, 1992; 1993; Elder & Caspi, 1988). Stressaantunut ja ärtynyt vanhempi ei jaksakaan olla vastaanottavainen lapsen tarpeille sekä riitelee ja hermostuu herkemmin. Hän voi olla myös kurissaan epäjohtamukaisempi ja vähemmän hoivaava kuin vähemmän stressaantunut vanhempi. Taloudellisen stressin epäsuora vaikutus vanhemmuuteen voi ilmentyä esimerkiksi niin, että talouspaineet lisäävät vihamielisyyttä puolisoitten välillä (ts. heikentävät parisuhteen laatua), mikä aiheuttaa ankaraa kuria ja tiukkoja kasvatuskäytäntöjä. Kun koetut taloushuolet heikentävät parisuhdetta, vähentävät ne samalla myös puolisoilta saatua tukea, mikä muutoin olisi voimavarana stressaavassa tilanteessa. Epäsuorien vaikutusten lisäksi taloushuolilla on havaittu suoriakin yhteyksiä vanhempien kasvatuskäytäntöihin (Simons, Whitbeck, Melby & Wu, 1994a).

Parisuhteen laatua voidaan tutkimuksellisesti lähestyä lähinnä kahdella tavalla. Toinen yleisimmin käytetyistä päälähestymistavoista on *yksilön näkökulma* parisuhteen laatuun, jolloin keskitytään yksilön tunteisiin partneria kohtaan (Sacher & Fine, 1996) tai vertailuun odotusten ja todellisuuden välillä (Spanier & Lewis, 1980). Käsitteinä tällöin on pääasiassa tyytyväisyys (marital satisfaction) ja onnellisuus (marital happiness). Toinen tapa lähestyä parisuhteen laatua on *vuorovaikutusta* painottava (Glenn, 1990), jolloin käsitteenä käytetään lähinnä parisuhteeseen sopeutumista (marital adjustment). Lähestymistavassa korostetaan itse suhdetta ja tutkitaan useimmiten esimerkiksi puolisojen välistä kommunikaatiota tai konflikteja. Aivan kuten aiemmin esitetyt tutkimukset osoittavat, on parisuhteen laatua lähestytty monella eri tavalla. Useimmissa tutkimuksissa parisuhteen laatu viittaa globaaliin arvioon onnellisuudesta tai tyytyväisyydestä parisuhteessa.

Nykyisin tutkitaan parisuhteen laadun lisäksi myös pysyvyyttä parisuhteessa (marital stability) (Glenn, 1990). Karney ja Bradbury (1995) erottavat parisuhteen laadun ja pysyvyyden käsitteet toisistaan: laatu viittaa puolisojen arvioihin suhteestaan, pysyvyys taas suhteen statukseen, eli jatkuuko suhde vai ei. Lewisin ja Spanierin (1982) mukaan laatu ja pysyvyys liittyvät läheisesti toisiinsa ja korreloivat keskenään. Korkea laatu ei kuitenkaan välttämättä johda pysyvyyteen eikä matala laatu suhteen hajoamiseen.

Parisuhteessa koettuun tyytyväisyyteen vaikuttaa Kettusen, Kratsin ja Kinnusen (1996) mukaan monet tekijät, kuten mm. yhdessä eletyt vuodet ja henkilön sukupuoli. Pitkittäistutkimuksissa on todettu parisuhteen laadun heikentyvän ajan mittaan (Karney & Bradbury, 1995). Tätä väitettä on tosin kritisoitu, ja Tolkki-Nikkonen (1990) toteaa-kin tutkimuksessaan, että tyytyväisyys parisuhteeseen on suurimmillaan liiton alkuvaiheessa sekä vuosikymmenten yhteiselon jälkeen. Sukupuolten eroista parisuhdetyytyväisyydessä on myös saatu ristiriitaisia tuloksia. Sacherin ja Finen (1996) tutkimuksessa naiset olivat tyytyväisempiä parisuhteeseensa kuin miehet ja lisäksi naiset myös panosivat suhteeseensa enemmän kuin miehet. Naisiin vaikutti myös miehiä enemmän puolison arviot tyytyväisyydestä parisuhteeseen. Kinnusen, Koivusen ja Maunon (1997) tutkimuksessa puolestaan miehet olivat tyytyväisempiä parisuhteeseensa kuin naiset. Sukupuolten erot esiintyivät Tolkki-Nikkosen tutkimuksessa siten, että miehillä oli taipumus yliarvioida puolisonsa tyytyväisyyttä avioliittoon ja sukupuolielämään, kun naisilla sitä vastoin oli taipumus aliarvioida puolisonsa tyytyväisyyttä. Naisten arviot olivat kuitenkin lähempänä todellisuutta kuin miesten.

Henkilön koulutus ja ammatti voivat myös olla yhteydessä parisuhteen laatuun. Alemmalla koulutustasolla ja ammattiasemalla (Belsky & Rovine, 1990; Karney & Bradbury, 1995) on osoitettu olevan negatiivinen yhteys parisuhteen laatuun. Teachmanin ja Polonkon (1990) mukaan alemmin koulutetut eroavat herkemmin. Barling (1990) toisaalta korostaa kolikon toista puolta: korkea koulutus ja ammattiasema tuovat vastuuta sekä vaikutus- ja menestymismahdollisuuksia työssä, ja täten puolison kanssa vietetty aika voi vähentyä, mikä puolestaan voi heikentää parisuhteen laatua.

Myös työn piirteillä on havaittu olevan haitallisia vaikutuksia parisuhteen laatuun. Siirräntäteorian (spillover) mukaan kokemusten ja tunteiden oletetaan leviävän yhdeltä (esim. työstä) alueelta toiselle (esim. perheeseen) (Zedeck, & Mosier, 1990). Työ- ja perhetekijät voidaan jakaa objektiivisiin eli rakenteellisiin ja subjektiivisiin eli psykososiaalisiin tekijöihin (Barling, 1990; Hughes & Galisky, 1994). Objektiivisillä tekijöillä viitataan siis rakennetekijöihin, joita ovat työn osalta esimerkiksi työaika ja palkka. Nämä tekijät voivat rajoittaa työntekijän ajankäyttöä ja viedä näin aikaa perheeltä. Perheen osalta objektiivisillä tekijöillä viitataan mm. perheen kokoon. Subjektiiviset tekijät sisältävät kokemukset, mielialat, havainnot ja tunnereaktiot objektiivisiin rakenteisiin. Barlingin (1990) mukaan subjektiiviset tekijät, esim. työtyytyväisyys, vaikuttavat objektiivisiä tekijöitä enemmän parisuhteen laatuun.

Lapsien ja vanhemmuuden vaikutusta parisuhdetyytyväisyyteen tutki mm. Willi (1997) ja havaitsi, että naiset, joilla on lapsia, ovat tyytymättömämpiä parisuhteeseensa kuin lapsettomat naiset. Willin mukaan tämä pätee etenkin nuorilla naisilla, jolloin lapsi ja sen tuoma onni voivat himmentää parisuhteen onnen tunteen. Samassa tutkimuksessa todettiin, että parit, joilla on lapsia, kokivat eniten tyytymättömyyttä ja onnen puutetta parisuhteessaan. Onnellisimpia ja tyytyväisimpiä olivat naimisissa olevat lapsettomat parit. Parisuhteen laatu osoittautui lapsettomilla pareilla paremmaksi kuin vanhemmilla myös Hackelin ja Rublen (1992) tutkimuksessa. Lasten negatiivisen vaikutuksen on nähty johtuvan esimerkiksi siitä, että pari ei pysty kontrolloimaan lasten määrää tai syntymäajankohtaa. Lasten vaikutuksen oletetaan siis olevan positiivisempi, jos lasten hankintaa voidaan suunnitella ja jos lapset ovat haluttuja (Glenn & McLanahan, 1982). Onkin olemassa myös tutkimuksia, joissa parisuhteen laatu on pysynyt ennallaan vanhemmuuteen siirryttäessä eikä eroa parisuhteen laadussa vanhempien ja lapsettomien parien välillä ole löydetty (Kurdek, 1993; Lewis, 1988). Belskyn ja Rovinen (1990) tutkimuksessa yli 40 % niistä, jotka raportoivat rakastavansa puolisoaan, ei kokenut parisuhteen laadun muutoksia lapsen syntymän myötä.

Parisuhteen laatu voi puolestaan vaikuttaa koettuun *vanhemmuustyytyväisyyteen*: koettu parisuhteen onnellisuus on vahva ja pysyvä tekijä tyytyväisyydessä vanhemmuuteen (Rogers & White, 1998; Voydanoff & Donnelly, 1998). Parisuhteen korkea laatu ja suhteesta saatu tuki näyttävät olevan lisäksi yhteydessä koettuun varmuuteen vanhemman roolissa (Floyd, Gilliom & Costigan 1998; Simons, Whitbeck, Melby & Wu, 1996). Vanhemmuuden laadun ja parisuhteen laadun vaikutukset näyttäisivät siis olevan molemminpuolisia.

Parisuhteen lisäksi Belsky (1984) korostaa vanhemman persoonallisuuden, lapsen yksilöllisten ominaisuuksien sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvän sosiaalisen kontekstin merkitystä vanhemmuudessa. Sosiaaliseen kontekstiin kuuluu juuri parisuhde, sosiaaliset verkostot ja vanhempien kokemukset työstään. Lisäksi vanhempien kehityshistoriat, aviosuhde, sosiaaliset verkostot ja työ vaikuttavat myös vanhempien persoonallisuuden ja yleisen psykologisen hyvinvoinnin kautta vanhemmuuteen. Työn piirteistä aikapaineiden ja vaikutusmahdollisuuksien sekä myös perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmien on havaittu vaikuttavan vanhemmuuden laatuun (Kinnunen ym., 1997).

Voydanoffin ja Donnellyn (1998) tutkimuksessa vanhempien hyvinvointia heikensivät koetut taloushuolet sekä pitkät työpäivät. Vanhempien hyvinvointi näytti puolestaan toimivan osittaisena mediaattorina em. riskitekijöiden ja vanhempien kasvatuskäytäntöjen välillä: hyvinvointi lisäsi vanhempien osallisuutta (involvement) ja toimintaa lasten kanssa. Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin laskun (esim. depressiivisyyden) ja epätasapainon (esim. ailahtelevuuden, epäjohtonmukaisuuden) on muissakin tutkimuksissa havaittu heikentävän suoraan vanhemmuuden laatua (Conger, Patterson & Ge, 1995), mutta myös epäsuoria yhteyksiä on todettu. Vanhemman hyvinvointi voi välittyä kasvatuskäytäntöihin esimerkiksi parisuhteen konfliktien kautta (Conger, Ge, Elder, Lorenz & Simons, 1994).

Myös vanhemmuustyytyväisyydessä on todettu sukupuolieroja. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että naiset olisivat tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin miehet (Kinnunen, Koivunen, Mauno, 1997; Rogers & White, 1998). Samoin lapsien lukumäärän oletetaan heikentävän vanhemmuustyytyväisyyttä (Marini, 1980). Yhteys ei ole kuitenkaan kovin selvä ja voikin olla, että lasten lukumäärä vaikuttaa vanhemmuuteen esimerkiksi kotitöiden välityksellä. Tilastokeskuksen (1994a) mukaan lasten syntyminen lisää kotitöihin käytettyä aikaa peräti 24 tuntia viikossa ja samalla naisten ansiotyöhön käyttämä aika supistuu. Lapsen synnyttyä myös miesten kotitöihin käyttämä aika lisääntyy, mutta vain kuusi tuntia viikossa eikä sillä ole vaikutusta ansiotyön määrään. Lasten lukumäärän lisääntyessä luonnollisesti myös kodin työmäärä lisääntyy. Lasten ikä on myös yhteydessä kotitöihin käytettyyn aikaan; erityisesti alle kouluikäisten lasten perheissä kotitöihin kuluu paljon aikaa.

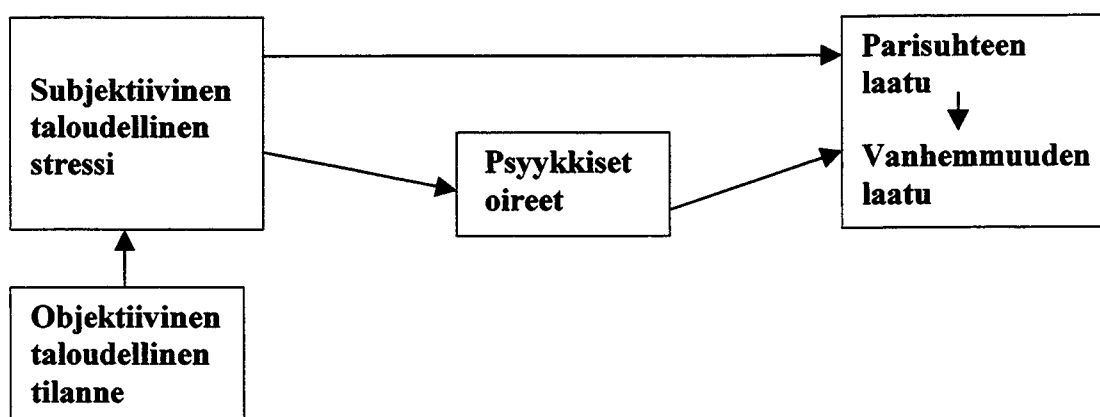
Vanhemmuustyytyväisyyteen vaikuttaa kuitenkin ennen kaikkea se, koetaanko kotityöt stressaavina vai ei. Hackel ja Ruble (1992) ovatkin todenneet, että vanhempien omaksumat sukupuoliroolit ovat yhteydessä vanhempien kokemuksiin kotitöiden tekemisestä ja jakamisesta. Tutkimus osoitti, että lapsen syntymän jälkeen ns. traditionaaliset naiset, jotka ovat odottaneet tekevänsä paljon kotitöitä, ovat tyytyväisiä tehdessään jopa odottamaansa enemmän kotitöitä.

Parisuhteeseen ja vanhemmuuteen vaikuttavat siis monet sekä objektiiviset että psykososiaaliset seikat. Etenkin lapsiperheissä parisuhde ja vanhemmuus ovat taloudellisten ongelmien vuoksi koetuksella. Tässä tutkimuksessa oletettiin taloudellisen stressin vaikutusten välittyvän parisuhteeseen ja vanhemmuuteen psyykkisten oireiden välityksellä (Conger, Conger, Elder, Lorenz, Simons & Whitbeck, 1992; 1993; Conger, Ge

& Lorenz, 1994; Liem & Liem, 1988; McLoyd & Wilson, 1990). Lisäksi parisuhteen laadun oletettiin välittävän taloudellisen stressin vaikutuksia vanhemmuuteen (Conger, Conger, Elder, Lorenz, Simons & Whitbeck, 1992; 1993). Tutkimusta jäsentävä malli on esitetty kuviossa 1.

Tutkimusongelmat olivat seuraavat:

- (1) Onko tutkittujen taloudellisessa tilanteessa, parisuhteen laadussa ja vanhemmuudelaadussa sukupuoli-, ikä- ja koulutusryhmien välisiä eroja?
- (2) Onko taloudellinen stressi suoraan yhteydessä parisuhteen ja vanhemmuuden laatuun? Vai onko yhteys epäsuora siten, että yksilön hyvinvointi välittää taloudellisen stressin ja parisuhteen ja vanhemmuuden laadun yhteyksiä?
- (3) Kulkeutuuko taloudellisen stressin vaikutukset vanhemmuuden laatuun parisuhteen kautta? Eli toimiiko parisuhteen laatu mediaattorina taloudellisen stressin ja vanhemmuuden laadun välillä?

KUVIO 1. Tutkimusta jäsentävä malli

MENETELMÄ

Tutkittavat

Tutkimuksen otos ($n = 1878$) valittiin satunnaisotantaa käyttämällä Väestörekisterikeskuksen tiedostosta siten, että se rajattiin iältään 25-59-vuotiaisiin. Kaikille otokseen poimituille kohdehenkilöille lähetettiin helmikuussa 1999 kaksi kyselyä, joista toinen oli tarkoitettu henkilön mahdolliselle samassa osoitteessa asuvalle puolisolle. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 851 yksittäistä henkilöä ja 608 puolisoa. Vaikkakin kyselyn vastausprosentti jäi melko alhaiseksi (vain 45 % otokseen valituista), vastanneet edustivat hyvin otosta käytettävissä olevien taustatietojen (sukupuoli, ikä, siviilisääty) osalta. Sekä otoksessa että vastanneissa oli 52 % miehiä ja 48 % naisia. Eniten oli ikäryhmään 45-54 kuuluvia henkilöitä, otoksessa 31 % ja vastanneissa 30 %. Suurin osa sekä otokseen valituista (57 %) että vastanneista (61 %) eli avioliitossa.

Tämä tutkimus rajautuu ainoastaan yksittäisiin henkilöihin ($n = 851$) ja heistä niihin, jotka elävät parisuhteessa ja joilla on kotona asuvia lapsia ($n = 388$). Taulukkoon 1 on koottu tällä tavoin rajattujen tutkittavien taustatiedot. Tutkittavien ikä vaihteli 26:sta 60 vuoteen (ka miehillä = 41.7 vuotta, naisilla = 40.7 vuotta). Ikäluokista suurin ryhmä oli 35 - 44-vuotiaat sekä naisilla että miehillä. Sukupuolet eivät eronneet toisistaan ikäjakaumien suhteen. Tutkitut olivat eläneet melko pitkään parisuhteessa, miesten keskiarvo oli 16.2 vuotta ja naisten 15.4 vuotta. Kotona asuvien lasten lukumäärän keskiarvo oli miehillä 2.04, naisilla 1.85, suurimmalla osalla naisista oli yksi kotona asuva lapsi, miehillä yleisin lasten lukumäärä oli 2. Tutkittujen nuorimman lapsen keski-ikä oli miehillä 8.3 vuotta ja naisilla 9.7 vuotta.

Tutkitut olivat pääasiassa ammatillisen koulutuksen saaneita. Naisilla yleisin koulutus oli ammatillinen opisto, kun taas miehillä ammatillinen koulu oli yleisempää. Sukupuolten välillä esiintyi tilastollisesti merkitsevä ero pääasiallisessa toiminnassa. Vaikka valtaosa sekä naisista että miehistä työskenteli palkansaajina, olivat miehet silti useammin työelämässä. Naiset olivat useammin opiskelijoita, eläkeläisiä tai omaa taloutta hoitavia kuin miehet.

TAULUKKO 1. Tutkittavien (n = 388) taustatiedot (%).

Taustatekijät	Miehet (n = 198)	Naiset (n = 190)	χ^2
Ikä	ka = 41.7	ka = 40.7	1.68
20-34 vuotta	22	25	
35-44 vuotta	39	38	
45-54 vuotta	33	34	
55-65 vuotta	6	3	
Parisuhteen kesto	ka = 15.4	ka = 16.2	1.42
0-7	20	15	
8-15	32	32	
16-22	25	26	
23-37	23	27	
Kotona asuvien lasten lukumäärä	ka = 2.04	ka = 1.85	1.90
1	35	42	
2	38	36	
3-9	27	22	
Nuorimman lapsen ikä	ka = 8.3	ka = 9.7	4.94
0-2	29	22	
3-6	19	17	
7-12	22	22	
13-17	21	26	
18-34	9	13	
Ammatillinen koulutus			4.96
Ei mitään/kurssi	22	23	
Ammatillinen koulu	31	29	
Ammatillinen opisto	28	37	
Korkeakoulututkinto	18	12	
Pääasiallinen toiminta tällä hetkellä			35.94***
Palkansaaja	73	66	
Yrittäjä tai maanviljelijä	17	6	
Työtön tai lomautettu palkatta	6	6	
Opiskelija, eläkeläinen, hoitaa omaa taloutta tai tekee jotain muuta	4	22	
Sosioekonominen asema*)			31.50***
Työntekijä	37	30	
Alempi toimihenkilö	19	47	
Ylempi toimihenkilö	27	14	
Yrittäjä/perheenjäsenenä yrityksessä	17	9	
Asuinlääni			1.58
Etelä-Suomi	36	38	
Länsi-Suomi	34	35	
Itä-Suomi	14	14	
Oulu	10	11	
Lappi	5	3	

*** p < .001

*) Mukana vain työssäkäyvät (miehet n = 175, naiset n = 144)

Myös sosioekonomisessa asemassa sukupuolet erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Naisista suurin osa oli alempia toimihenkilöitä ja miehistä joko työntekijöitä tai ylempiä toimihenkilöitä. Miehet olivat myös selvästi naisia useammin yrittäjiä tai perheenjäsenenä yrityksessä. Suurin osa tutkituista asui Etelä-Suomen läänissä ja Länsi-Suomen läänissä.

Aineisto ja muodostetut summamuuttujat

Tutkimus suoritettiin kyselynä helmikuussa 1999. Yksittäistä vastaajaa ei pystytty tunnistamaan, koska kyselyyn vastattiin nimettömänä. Vastausaikaa annettiin kolme viikkoa, jonka kuluessa vastaajan toivottiin palauttavan kyselyn postitse tutkijoille. Tutkitaville lähetettiin yksi muistutuskirje ja vastausaktiivisuuden lisäämiseksi kyselyn palauttaneiden kesken arvottiin matka-arpa.

Kyselylomake koostui mm. seuraavista osa-alueista: taustatiedot, työolot, työn muutokset, hyvinvointi työssä, arki, talous ja perhe-elämä, koettu terveydentila sekä henkilökohtaiset näkemykset (persoonallisuuden piirteet). Tässä tutkimuksessa keskiytettiin tutkimaan objektiivista taloudellista tilannetta, taloudellisen stressin subjektiivista osa-aluetta, psyykkisiä oireita sekä parisuhteen ja vanhemmuuden laatua. Näistä muuttujista, objektiivista taloustilannetta lukuun ottamatta, muodostettiin summamuuttujia. Tämä tapahtui siten, että osiot summattiin ja tarvittaessa niiden pisteytys käännettiin, jonka jälkeen asteikot palautettiin alkuperäiselle arviointiasteikolle jakamalla summa osioiden lukumäärällä. Asteikot nimettiin pisteytyksen suunnan mukaisesti eli nimettyä ilmiötä esiintyy sitä enemmän, mitä suurempi asteikon pistemäärä on. Muodostetut summamuuttujat ja niille lasketut Cronbachin alfa-kertoimet sukupuolittain on esitetty taulukossa 2.

Objektiivista taloudellista tilannetta tarkasteltiin kolmella erillisellä muuttujalla. Ensimmäinen muuttuja koski tutkittujen *veronalaisia tuloja* (esim. palkka, työttömyyskorvaus, eläke). Vastaus annettiin markkoina/kuukausi ja keskimäärin arvioituna. Toinen muuttuja liittyi *työttömyyden keston*. Tutkituilta kysyttiin ensiksi työttömyyden kestoa kuukausina. Tästä kysymyksestä muodostettiin luokiteltu työttömyyden keston muuttuja, jossa työttömyyttä arvioitiin asteikolla 0 = ei työttömänä 5 viimeisen vuoden aikana (n = 270), 1 = 1-12 kk työttömänä (n = 68), 2 = yli12 kk työttömänä (n = 50). Keskiarvovertailuissa käytettiin alkuperäistä muuttujaa, eli työttömyyttä kuukausina,

mutta muissa tutkimuksen analyysissä työttömyys oli luokiteltu em. kolmeen luokkaan. Kolmas muuttuja koski *taloudellisesti stressaavia elämäntapahtumia*, joiden esiintymistä arvioitiin aluksi asteikolla 1 = ei ollenkaan, 2 = kyllä, viimeisen vuoden aikana ja 3 = kyllä, aikaisemmin. Tähän tutkimukseen valituista elämäntapahtumista (konkurssi, oma työn menetys ja puolison työn menetys) muodostettiin muuttuja, jonka asteikko oli 0 = ei koettu (n = 244), 1 = koettu yksi mainituista elämäntapahtumista (n = 107), 2 = koettu kaksi tai useampi mainituista elämäntapahtumista (n = 33). Elämäntapahtumien osio perustui elämänmuutostutkimustraditioon, josta tässä tutkimuksessa hyödynnettiin Holmesin ja Rahe'n (1967) arviointiskaalaa.

Taloudellisen stressin eli koettujen taloudellisten huolten mittari perustuu Voydanoffin ja Donnelly'n (1998) taloudellista stressiä kartoittaviin kysymyksiin. Summamuuttuja muodostettiin kolmesta kysymyksestä, joihin vastattiin asteikolla 1-5: "Kuinka usein olet huolestunut siitä, että perheesi kokonaistulot eivät riitä perheen menoihin ja laskuihin?" (1 = en koskaan, 5 = hyvin usein), "Kuinka paljon perheelläsi on ongelmia perusmenojen rahoittamisessa?" (1 = ei ongelmia, 5 = hyvin paljon) ja "Kuinka varmana koet perheesi taloudellisen tilanteen?" (1 = hyvin varma, 5 = hyvin epävarma). Taloudellisen stressin summamuuttujan alfa-kerroin oli naisilla 0.89 ja miehillä 0.88.

Psyykkisiä oireita eli tutkimuksen oletettua mediaattoria tarkasteltiin summamuuttujalla, jonka kysymykset käsittelivät mm. tuntemuksia huolista, keskittymiskyvystä, yllirasittumisesta, masennuksesta, itseluottamuksen menettämisestä, onnellisuudesta sekä arvottomuudesta, esim. "Oletko viime aikoina valvonut paljon huolien takia?" ja "Oletko tuntenut itsesi kaiken kaikkiaan kohtalaisen onnelliseksi?". Vastaukset annettiin 1-4 asteikolla (esim. 1 = en ollenkaan, 4 = paljon enemmän kuin tavallisesti). Kysymykset perustuivat 12 osion versioon GHQ:sta (General Health Questionnaire) (Goldberg, 1972; Goldberg, Gater, Sartorius, Ustun, Piccinelli, Gureje, & Rutter, 1997). Psyykkisten oireiden summamuuttujan alfa-kerroin oli naisilla 0.90 ja miehillä 0.91.

Parisuhteen laatua tarkasteltiin kysymyksillä, jotka perustuivat Spanierin (1976) "Dyadic Adjustment Scale (DAS)" -mittariin. Mukana oli osia RDAS:n (= The Revised DAS) kolmesta alaskaalasta (Busby, Christensen, Crane, & Larson, 1995); konsensusesta (esim. "Kuinka usein olet samaa mieltä puolisoosi kanssa suurien päätösten tekemisestä?"), ristiriidoista (esim. "Kuinka usein sinä ja puolisoosi riitelette) ja koheesiosta (esim. "Kuinka usein sinä ja puolisoosi keskustellette rauhallisesti jostakin asiasta?").

Näistä kysymyksistä muodostettiin parisuhteen laadun summamuuttuja, jonka alfa-kerroin oli naisilla 0.74 ja miehillä 0.78.

Vanhemmuuden laatua tutkittiin vanhemmuustyytyväisyyden näkökulmasta kolmella kysymyksellä ("Kuinka tyytyväinen olet suhteeseesi lapsiin, rooliisi vanhempana sekä vanhempana toimimiseen?"). Mittari perustui Kurdekin ja Finen (1991) mittariin (ks. myös Kurdek, 1998). Kysymyksiin vastattiin asteikolla 1= erittäin tyytymätön, 5 = erittäin tyytyväinen. Näistä kysymyksistä muodostettiin vanhemmuustyytyväisyyden summamuuttuja, jonka alfa-kerroin oli naisilla 0.86 ja miehillä 0.84.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen muuttujat.

Asteikko	Osioiden lkm	Vaihteluväli	Alfa-kerroin	
			miehet	naiset
Kuukausitulot (mk)	1	1200-50 000		
Työttömyyden kesto (kk)	1	0 - 36		
Elämäntapahtumien lkm	3	0 - 2		
Taloudellinen stressi	3	1 - 5	.88	.89
Psyykkiset oireet	12	1 - 4	.91	.90
Parisuhteen laatu	7	1 - 5	.78	.74
Vanhemmuuden laatu	3	1 - 5	.84	.86

Aineiston tilastollinen käsittely

Aineiston tilastollisessa käsittelyssä käytettiin SPSS-ohjelmaa. Sukupuolten välisiä eroja tutkituissa muuttujissa tarkasteltiin aluksi riippumattomien otosten t-testillä. Sukupuolen lisäksi ikä- ja koulutusryhmäeroja muuttujien välillä tarkasteltiin vielä tämän jälkeen tarkemmin kolmisuuntaisella varianssianalyysillä. Analyysiä jatkettiin sekä yksisuuntaisella varianssianalyysillä että riippumattomien otosten t-testillä, mikäli yhdysvaikutuksia ei esiintynyt. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä monivertailut tehtiin Scheffen testillä, jos varianssit olivat yhtä suuria. Jos ryhmien varianssit olivat erisuuret, keskiarvoerojen monivertailu suoritettiin Tamhane-testillä. Muuttujien välisiä yhteyksiä tutkittiin Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla.

Hierarkkisella regressioanalyysillä pyrittiin selvittämään parisuhteen laatua ja vanhemmuuden laatua parhaiten selittävät muuttujat ja niiden mediaattorivaikutukset. Aluksi kaikissa analyyseissä ensimmäiseen malliin otettiin selittäjäksi askeleittain taustamuuttujat, objektiivisen taloustilanteen indikaattorit ja taloudellinen stressi. Toisessa mallissa psyykkisten oireiden mediaattorivaikutusta tutkittaessa kolmannella askeleella ennen taloudellista stressiä mukaan otettiin psyykkiset oireet. Parisuhteen mediaattorivaikutusta tutkittaessa kolmannella askeleella ennen taloudellista stressiä puolestaan otettiin mukaan parisuhteen laatu.

TULOKSET

Kuvailevat tulokset sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan

Taulukkoon 3 on koottu tutkittujen muuttujien keskiarvot ja -hajonnat sukupuolittain. T-testillä tutkittuna sukupuolten välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja kahdessa muuttujassa. Miehillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi korkeammat kuukausitulot kuin naisilla. Lisäksi miehet olivat tyytymättömämpiä vanhemmuuteensa kuin naiset.

Kokonaisuudessaan vanhemmuuteensa tyytyväisiksi (summamuuttujan pistemäärä yli 3.5 asteikolla 1-5) voitiin luokitella 72 % miehistä ja 89 % naisista. Vastaavasti samalla kriteerillä (summamuuttujan pistemäärä yli 3.5 asteikolla 1-5) parisuhteeseensa tyytyväisiksi voitiin luokitella 67 % miehistä ja 69% naisista. Taloudellista stressiä vähintään melko paljon (summamuuttujan pistemäärä yli 3.5 asteikolla 1-5) koki 15 % molemmista sukupuolista. Psykkisiä oireita vähintään hieman enemmän kuin tavallisesti (summamuuttujan pistemäärä yli 2.5 asteikolla 1-4) koki miehistä 10 % ja naisista 12 %.

Eroja tutkituissa muuttujissa tarkasteltiin vielä tarkemmin kolmisuuntaisella varianssianalyysillä, johon otettiin mukaan sukupuolen lisäksi ikä ja koulutus [2 (sukupuoli) x 4 (ikä) x 4 (koulutus)]. Tulokset on koottu taulukkoon 4. Yhdysvaikutuksia ei esiintynyt muissa muuttujissa kuin vanhemmuuden laadussa.

TAULUKKO 3. Muuttujien keskiarvot ja hajonnat.

Muuttuja	Miehet (n = 198)		Naiset (n = 190)			
	ka	s	ka	s	t	p
Kuukausitulot (mk)	12939	6903	8086	4088	-8.32	.000
Työttömyyden kesto (kk)	13.1	11.1	14.4	14.7	.56	.578
Elämäntapahtumat (lkm)	0.46	0.69	0.46	0.66	.13	.894
Taloudellinen stressi	2.40	0.92	2.50	0.97	.51	.610
Psyykkiset oireet	1.97	0.45	2.00	0.47	.79	.429
Parisuhteen laatu	3.67	0.52	3.71	0.48	.79	.431
Vanhemmuuden laatu	4.05	0.64	4.19	0.61	2.20	.028

TAULUKKO 4. Sukupuolen, iän ja koulutuksen väliset erot tutkituissa muuttujissa: kolmisuuntaisen varianssianalyysin tulokset (F-arvot).

	Päävaikutukset			Yhdysvaikutukset			
	Sukupuoli	Ikä	Koulutus	Sp x Ikä	Sp x Koulutus	Ikä x Koulutus	Sp x Ikä Koulutus
Kuukausi- tulot (mk)	18.11***	8.50***	14.69***	1.38	0.89	0.99	0.76
Työttömyyden kesto (kk)	0.36	0.85	1.39	1.07	0.83	1.03	0.27
Elämäntapahtumien lukumäärä	0.43	0.69	2.72*	0.60	1.91	1.39	1.65
Taloudellinen stressi	0.46	2.13	6.35***	0.35	0.02	1.65	0.43
Psyykkiset oireet	0.98	1.37	1.48	1.06	1.15	1.15	1.08
Parisuhteen laatu	4.19*	4.25**	2.08	1.46	0.60	0.73	1.24
Vanhemmuuden laatu	6.36*	1.62	1.20	3.32*	0.53	1.04	0.29

*p < .05; **p < .01; *** p < .001

Objektiivinen taloudellinen stressi. *Kuukausituloissa* ilmeni sukupuolten (ks. t-testi taulukko 3), iän ja koulutuksen välisiä eroja. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissa esiintyi eroja iän mukaan ($F(3, 366) = 6.40, p < .001$) siten, että 35-44 -vuotiailla (ka = 11.593 mk/kk) sekä 45-54 -vuotiailla (ka = 11.118 mk/kk) oli korkeammat tulot kuin 20-34 -vuotiailla (ka = 8.110 mk/kk). Myös ammatillisen koulutuksen mukaan kuukausitulojen erot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($F(3, 371) = 29.9, p < .001$): kuukausitulot näyttivät kasvavan koulutuksen mukaan siten, että korkeakoulun suorittaneiden tulot (ka = 16.644 mk/kk) olivat korkeammat kuin kaikkien muiden koulutusryhmien. Ammatillisen opiston suorittaneiden tulot (ka = 10.905 mk/kk) olivat puolestaan korkeammat kuin ammatillisen koulun käyneiden (ka = 8.545 mk/kk) ja kurssin/ei mitään koulutusta suorittaneiden (ka = 8.767 mk/kk).

Lisäksi tarkasteltiin pääasiallisen toiminnan ja sosioekonomisen aseman (ks. ryhmät taulukko 1) yhteyttä kuukausituloihin. Kuukausituloissa oli eroa pääasiallisen toiminnan mukaan ($F(3, 372) = 31.4, p < .001$). Työttömien (ka = 3.865 mk/kk) ja opiskelijoiden/eläkeläisten/omaa taloutta hoitavien tulot (ka = 5.190 mk/kk) erosivat palkansaajien kuukausituloista (ka = 12.077 mk/kk) ja yrittäjien (ka = 10.446 mk/kk) tuloista. Eroja esiintyi myös sosioekonomisen aseman perusteella ($F(3, 309) = 41.7, p < .001$). Ylempien toimihenkilöiden kuukausitulot (ka = 17.844 mk/kk) erosivat alemmista toimihenkilöistä (ka = 10.755 mk/kk), yrittäjistä (ka = 10.299 mk/kk) ja työntekijöistä (ka = 9.436 mk/kk). Myös alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden väliset tuloerot olivat Tamhanen testissä tilastollisesti melkein merkitseviä.

Työttömyyden kesto ei eronnut taustamuuttujien mukaan, mutta taloudellisesti stressaavien *elämäntapahtumien lukumäärässä* oli eroja koulutuksen mukaan ($F(3, 382) = 3.09, p < .05$): korkeakoulun suorittaneet (ka = .29) olivat kokeneet vähemmän taloudellisesti stressaavia elämäntapahtumia kuin ammatillisen koulun (ka = .69) käyneet.

Taloudellinen stressi. Vain koulutuksella esiintyi päävaikutus ($F(3, 382) = 6.85, p < .001$) taloudelliseen stressiin. Tendenssinä oli taloudellisen stressin kasvaminen koulutuksen vähentyessä. Parivertailuissa ilmeni, että ne tutkitut, joilla ei ollut mitään koulutusta tai jotka olivat käyneet kursseja (ka = 2.70) kokivat enemmän taloudellisia huolia kuin ammatillisen opiston (ka = 2.32) tai korkeakoulututkinnon (ka = 2.08) suorittaneet. Ammatillisen koulun (ka = 2.57) käyneet puolestaan kokivat enemmän stressiä kuin korkeakoulututkinnon suorittaneet.

Lisäksi taloudellisen stressin eroja tarkasteltiin pääasiallisen toiminnan ja sosio-ekonomisen aseman suhteen (ks. ryhmät taulukko 1). Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä taloudellisessa stressissä oli tilastollisesti merkitseviä eroja pääasiallisen toiminnan mukaan ($F(3, 38) = 6.17, p < .001$). Työttömät/lomautetut ($ka = 3.12$) kokivat merkitsevästi enemmän taloudellista stressiä kuin palkansaajat ($ka = 2.34$). Lisäksi tilastollisesti merkitseviä eroja esiintyi sosioekonomisissa ryhmissä ($F(3,31) = 8,85, p < .001$); työntekijät ($ka = 2.67$) kokivat enemmän taloudellista stressiä kuin alemmat ($ka = 2.26$) ja ylemmät ($ka = 2.01$) toimihenkilöt. Edelleen yrittäjät ($ka = 2.57$) kokivat enemmän stressiä kuin ylemmät toimihenkilöt.

Psyykkiset oireet. Psyykkisissä oireissa ei kolmisuuntaisessa varianssianalyysissä esiintynyt tilastollisesti merkitseviä eroja taustamuuttujien mukaan. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä tilastollisesti merkitseviä eroja esiintyi iän ($F(3, 38) = 2.98, p < .05$) ja ammatillisen koulutuksen ($F(3, 38) = 4.01, p < .001$) mukaan: 45-54 -vuotiaat ($ka = 2.08$) kokivat enemmän psyykkisiä oireita kuin 20-34 -vuotiaat ($ka = 1.90$) ja ne, joilla ei ollut mitään koulutusta tai kurssikoulutus ($ka = 2.11$) kokivat enemmän oireita kuin ammatillisen opiston ($ka = 1.91$) ja korkeakoulun suorittaneet ($ka = 1.90$).

Parisuhteen laatu. Iällä ja sukupuolella esiintyi päävaikutukset parisuhteen laatuun. Naiset ($ka = 3.87$) olivat tyytyväisempiä parisuhteeseensa kuin miehet ($ka = 3.70$) kolmisuuntaisen varianssianalyysin mukaan ja parisuhdetyytyväisyys näytti lisääntyvän iän myötä. Yksisuuntaisella varianssianalyysillä tarkasteltuna ikäryhmien erot olivat lähellä tilastollista merkitsevyyttä ($p = .057$), joten niitä tarkasteltiin vielä t-testeillä. Sekä 55-65 vuotiaitten ($ka = 3.9$) ($t(105) = -2.78, p < .01$) että 45-54 -vuotiaitten ($ka = 3.7$) ($t(216) = -2.05, p < .05$) ryhmässä keskiarvot olivat merkitsevästi korkeammat kuin 20-34 -vuotiaitten ($ka = 3.6$) ryhmässä.

Lisäksi parisuhteen laatua tarkasteltiin parisuhteen keston, kotona asuvien lasten lukumäärän ja nuorimman lapsen iän mukaan. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($F(3, 386) = 3.43, p < .05$) esiintyi nuorimman lapsen iän mukaan siten, että parisuhteen laatu parantui nuorimman lapsen iän lisääntyessä. Lisäksi tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($F(3, 381) = 2.85, p < .05$) esiintyi parisuhteen keston mukaan. Ne, joiden suhde oli kestänyt 16-22 vuotta ($ka = 3.77$) olivat tyytyväisempiä suhteeseensa kuin ne, joiden liitto oli kestänyt 8-15 vuotta ($ka = 3.59$).

Vanhemmuuden laatu. Vanhemmuuden laadussa esiintyi tilastollisesti melkein merkitsevä yhdysvaikutus sukupuolen ja iän välillä ($p < .05$) siten, että sukupuolten välillä esiintyi 55-65 vuotiaitten ryhmässä merkitsevä ($t(15) = 4.20, p < .001$) keskiarvoero: naisilla ($ka = 4.75$) oli tässä ikäryhmässä selvästi miehiä ($ka = 3.94$) korkeampi vanhemmuustyytyväisyyden keskiarvo. Tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($t(126) = 1.98, p = .05$) esiintyi myös 45-54-vuotiaitten ryhmässä, jossa suuntaus oli samanlainen; naisilla oli korkeampi keskiarvo kuin miehillä (naiset $ka = 4.11$ vs. miehet $ka = 3.87$). Sen sijaan nuoremmissa ikäryhmissä sukupuolieroja ei ollut.

Lisäksi vanhemmuustyytyväisyyttä tarkasteltiin parisuhteen keston, kotona asuivien lasten lukumäärän ja nuorimman lapsen iän mukaan. Yksisuuntaisen varianssianalyysin mukaan tilastollisesti merkitseviä eroja ei esiintynyt.

Muuttujien väliset korrelaatiot

Taulukossa 5 on esitetty muuttujien väliset korrelaatiot. Objektiiivisen taloustilanteen kaikki muuttujat korreloivat koetun taloudellisen stressin kanssa. Mitä enemmän kuukausituloja tutkituilla oli, sitä vähemmän he kokivat stressiä (miehet $r = -.43$, naiset $r = -.20$). Lisäksi mitä kauemmin työttömyyttä oli kestänyt (miehet $r = .33$, naiset $r = .24$) ja mitä useampi stressaava elämäntapahtuma oli koettu (miehet ja naiset $r = .19$), sitä enemmän stressiä koettiin.

Taloudellinen stressi korreloi etenkin miehillä negatiivisesti parisuhteen ($r = -.21$) ja vanhemmuuden laatuun ($r = -.24$). Toisin sanoen mitä enemmän stressiä, sitä heikommaksi parisuhteen ja vanhemmuuden laatu arvioitiin. Objektiiivisen taloustilanteen muuttujista ainoastaan elämäntapahtumien lukumäärällä oli yhteyttä parisuhteen laatuun. Tilastollisesti melkein merkitsevä korrelaatio esiintyi naisilla ($r = -.17$), eli mitä enemmän koettuja negatiivisia elämäntapahtumia oli, sitä heikommaksi parisuhde arvioitiin. Parisuhteen ja vanhemmuuden laadun keskinäinen korrelaatio oli miehillä tilastollisesti merkitsevä ($r = .22$) ja naisilla erittäin merkitsevä ($r = .33$). Parisuhteeseensa tyytyväiset tutkitut olivat myös vanhemmuuteensa tyytyväisiä.

TAULUKKO 5. Muuttujien väliset korrelaatiot.

Muuttuja	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Ikä	-	-.24**	.77***	-.13	.79***	.20**	-.10	-.13	-.06	.08	.19**	-.03
2. Koulutus	.04	-	-.25**	.09	-.27***	.32***	-.16*	-.10	-.19**	-.20**	-.02	.05
3. Parisuhteen kesto	.76***	.02	-	-.13	.76***	.10	-.16*	-.10	-.10	.10	.14*	.06
4. Lasten luku – määrä	-.03	-.06	-.03	-	-.34***	-.06	-.02	-.02	.03	-.06	.09	.06
5. Nuorimman lapsen ikä	.72***	-.08	.71***	-.29***	-	.19*	-.09	-.06	-.02	.12	.13	-.06
6. Kuukausitulot	.15*	.46***	.12	-.00	.13	-	-.34***	-.12	-.20**	-.06	-.00	-.06
7. Työttömyyden kesto	-.07	-.27***	-.05	.01	-.04	-.32***	-	.36***	.24**	-.02	.09	.06
8. Elämän- tapatumien lkm	-.02	-.16*	-.10	-.02	-.03	-.27***	.37***	-	.19**	.10	-.17*	-.04
9. Taloudellinen stressi	-.04	-.25***	-.02	.06	-.08	-.43***	.33***	.19**	-	.33***	-.18*	-.11
10. Psykkiset oireet	.18*	-.14	.16*	-.01	.07	-.14*	.07	.01	.32***	-	-.33***	-.32***
11. Parisuhteen laatu	.07	.10	.02	-.05	.13	.10	-.05	-.04	-.21**	-.33***	-	.33***
12. Vanhemmuuden laatu	-.17*	.08	-.21**	.10	-.24**	.01	-.08	-.07	-.24**	-.35***	.22**	-

Lävistäjän yläpuolella olevat korrelaatiot ovat naisten ja alapuolella olevat miesten. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Taloudellisella stressillä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys tutkimuksen mediaattoriin, psyykkisiin oireisiin. Molemmilla sukupuolilla suuntaus oli samanlainen, eli mitä enemmän koettiin taloudellista stressiä, sitä enemmän koettiin myös psyykkisiä oireita (miehet $r = .32$, naiset $r = .33$). Edelleen psyykkiset oireet korreloivat negatiivisesti parisuhteen ja vanhemmuuden laatuun sekä miehillä että naisilla. Toisin sanoen psyykkisten oireiden lisääntyessä parisuhteen laatu (miehet $r = -.33$, naiset $r = -.33$) ja vanhemmuuden laatu (miehet $r = -.35$, naiset $r = -.32$) heikkenivät. Nämä kaikki korrelaatiot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Objektiivisen taloustilanteen muuttujat korreloivat keskenään. Mitä pidempään työttömyyttä oli koettu viiden viimeisen vuoden aikana, sitä pienemmät olivat kuukausitulot (miehet $r = -.32$, naiset $r = -.34$) ja mitä useamman negatiivisen elämäntapahtuman mies oli kokenut, sitä vähäisemmät tulot hänellä oli ($r = -.27$). Lisäksi sekä miehillä ($r = .37$) että naisilla ($r = .36$) koetut negatiiviset elämäntapahtumat korreloivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi työttömyyden keston kanssa, johtuen tosin ainakin osaksi muuttujien määrittelystä (elämäntapahtumissa oli yhtenä luokkana työttömyys).

Koulutus oli yhteydessä objektiivisen taloustilanteen muuttujiin, erityisesti miehillä. Mitä enemmän koulutusta, sitä paremmat kuukausiansiot (miehet $r = .46$, naiset $r = .32$) ja vähemmän taloudellista stressiä (miehet $r = -.25$, naiset $r = -.19$). Lisäksi miehillä työttömyyden kesto väheni koulutuksen lisääntyessä ($r = -.27$, $p < .001$). Naisilla koulutuksella oli puolestaan tilastollisesti merkitsevä yhteys psyykkisiin oireisiin ($r = -.20$), eli koulutetummat kokivat vähemmän psyykkisiä oireita.

Iällä esiintyi yhteys naisten parisuhteen laatuun ($r = .19$) ja kuukausituloihin ($r = .20$) siten, että mitä vanhempi nainen oli, sitä tyytyväisempi hän oli parisuhteeseensa ja sitä suuremmat kuukausitulot hänellä oli. Miehillä parisuhteen kesto oli yhteydessä vanhemmuuden laatuun ($r = -.21$), eli mitä pidempään suhde oli kestänyt, sitä tyytymättömämpi mies oli vanhemmuuteensa. Tämä yhteys liittyy siihen, että tyytyväisyys vanhemmuuteen väheni myös nuorimman lapsen iän lisääntyessä ($r = -.23$). Taustamuuttujat korreloivat myös keskenään. Voimakkaimmat yhteydet esiintyivät iän ja parisuhteen keston välillä (miehet $r = .76$, naiset $r = .77$) sekä iän ja nuorimman lapsen iän välillä (miehet $r = .72$, naiset $r = .79$). Parisuhteen kesto ja nuorimman lapsen ikä korreloivat myös voimakkaasti keskenään, (miehet $r = .72$, naiset $r = .76$).

Parisuhteen laadun selittäjät

Parisuhteen laatuun yhteydessä olevia tekijöitä tarkasteltiin hierarkkisella regressioanalyysillä, jossa malliin lisätään askeltaen uusia selittäjäryhmiä (enter-menetelmällä). Taulukossa 6 on esitetty regressiomallit parisuhteen laadulle sukupuolittain.

Ensimmäisessä mallissa mukaan otettiin ensimmäisellä askeleella taustamuuttujat eli ikä, koulutus ja lasten lukumäärä, joiden vaikutus pyrittiin näin kontrolloimaan. Parisuhteen kesto ja nuorimman lapsen ikä jätettiin pois analyysistä johtuen niiden voimakkaista korrelaatioista sekä keskenään että iän kanssa. Taustamuuttujat selittivät miehillä 2 % ja naisilla 5 % parisuhteen laadusta. Ainoa tilastollisesti merkitsevä selittäjä oli naisilla ikä: mitä vanhempi nainen oli, sen tyytyväisempi hän oli parisuhteeseensa. Miehillä ikä oli lähellä tilastollista merkitsevyyttä ($p = .052$) ja yhteys oli samansuuntainen kuin naisilla.

Toisella askeleella analyysiin otettiin mukaan objektiivisen taloustilanteen indikaattorit. Ne eivät selittäneet miehillä parisuhteen laatua, kun taas naisilla niiden selitysosuus oli 5 %. Tilastollisesti melkein merkitseviä yksittäisiä selittäjiä esiintyi siten vain naisilla ja näitä olivat työttömyyden kesto ja elämäntapahtumat. Työttömyyden keston pidentyessä naisten kokema parisuhteen laatu parani, mutta mitä useampi stressaava elämäntapahtuma oli koettu, sitä huonommaksi naiset kokivat parisuhteensa.

Kolmannella askeleella analyysiin otettiin mukaan taloudellinen stressi, joka selitti parisuhteen laadusta miehillä 3 % ja naisilla 4 %. Mitä enemmän taloudellista stressiä oli koettu, sitä huonommaksi parisuhdekin koettiin. Koko malli selitti miesten parisuhteen laadusta 5 % ja naisten 14 %.

Toisessa mallissa tutkittiin, onko psyykkisillä oireilla mediaattorivaikutusta parisuhteen laatuun, joten se asetettiin selittäjäksi kolmannella askeleella ennen taloudellista stressiä. Muuten malli oli ensimmäisen kaltainen. Tämä analyysi osoitti, että psyykkiset oireet selittivät parisuhteen laatua tilastollisesti erittäin merkitsevästi molemmilla sukupuolilla. Miehillä niiden selitysosuus oli 11 % ja naisilla 12 %, eli psyykkisten oireiden lisääntyessä parisuhteen laatu huononi. Viimeisellä askeleella analyysiin mukaan otetulle taloudelliselle stressille jäi molemmilla sukupuolilla selitysosuutta noin prosenttia verran. Tämä tarkoittaa sitä, että psyykkiset oireet toimivat mediaattorina taloudellisen stressin ja parisuhteen laadun välillä sekä miehillä että naisilla. Kun siis taloudellinen stressi lisääntyi, koettiin psyykkisiä oireita enemmän, mikä edelleen heiken-

selitysoosuutta noin prosentin verran. Tämä tarkoittaa sitä, että psyykkiset oireet toimivat
TAULUKKO 6. Parisuhteen laadun selittäjät: hierarkkinen regressioanalyysi.

Selittäjät	<u>Miehet</u>			<u>Naiset</u>		
	(n = 198)			(n = 190)		
Riippumattomat muuttujat	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
1. Malli						
Askel 1						
Taustamuuttujat						
1. Ikä	.09			.17*		
2. Koulutus	.06			-.02		
3. Lasten lukumäärä	-.04	.02	.02	.13	.05*	.05*
Askel 2						
4. Kuukausitulot	-.02			-.01		
5. Työttömyyden kesto (kk)	.03			.21*		
6. Elämäntapahtumat (lkm)	-.00	.02	.00	-.20*	.10**	.05*
Askel 3						
7. Taloudellinen stressi	-.20*	.05	.03*	-.21**	.14***	.04**
2. Malli						
Askel 1						
1. Ikä	.14			.19**		
2. Koulutus	.03			-.05		
3. Lasten lukumäärä	-.06	.02	.02	.12	.15*	.05*
Askel 2						
4. Kuukausitulot	-.03			-.02		
5. Työttömyyden kesto (kk)	.02			.17		
6. Elämäntapahtumat (lkm)	-.02	.02	.00	-.17	.10**	.05*
Askel 3						
7. Psyykkiset oireet	-.32***	.13**	.11***	-.32***	.22***	.12***
Askel 4						
8. Taloudellinen stressi	-.10	.14**	.01	-.10	.23***	.01

Selittäjien arvot ovat standardoituja beta-kertoimia. ΔR^2 viittaa selitysoasteen (R²) muutokseen sen jälkeen, kun ryhmän kaikki selittäjät ovat mukana. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

si koettua parisuhteen laatua. Koko mallilla (taustamuuttajat kontrolloiden) voitiin selittää miesten parisuhteen laadusta 14 % ja naisten 23 %. Koko mallin selitysosuus oli naisilla tilastollisesti erittäin merkitsevä ja miehillä merkitsevä.

Vanhemmuuden laadun selittäjät

Vanhemmuuden laadun selittäjiä tutkittiin myös hierakkisella regressioanalyysillä (taulukko 7). Myös tämä analyysi aloitettiin kontrolloimalla taustamuuttajat (ikä, koulutus ja lasten lukumäärä), joista ikä osoittautui merkitseväksi selittäjäksi miesten vanhemmuustyytyväisyydelle. Miesten vanhetessa tyytyväisyys vanhemmuuteen laski. Kokonaisuudessaan taustamuuttajat selittivät vanhemmuustyytyväisyydestä miehillä n. 6 % ja naisilla 1 %.

Toisella askeleella mukaan otetut objektiivisen taloustilanteen muuttajat selittivät vanhemmuustyytyväisyyttä molemmilla sukupuolilla ainoastaan n. 1 %:n verran. Kolmannella askeleella analyysiin lisätty taloudellinen stressi oli puolestaan merkitsevä selittäjä miehillä (5 %) ja melkein merkitsevä naisilla (2 %). Mitä enemmän taloudellista stressiä koettiin, sitä tyytymättömämpiä vanhemmuuteenkin oltiin. Kokonaisuudessaan ensimmäinen malli selitti miesten vanhemmuustyytyväisyydestä 11 % ja naisten 4 %.

Toisessa mallissa tarkoituksena oli tutkia, toimivatko psyykkiset oireet mediaatto-rina vanhemmuuden laadulle. Analyysi tehtiin samoin kuin ensimmäinen, mutta kolmannella askeleella otettiin mukaan siis psyykkiset oireet. Psyykkiset oireet olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä vanhemmuustyytyväisyyden selittäjä molemmilla sukupuolilla (9 %). Oireiden lisääntyessä tyytyväisyys vanhemmuuteen väheni. Taloudellisen stressin selitysosuus väheni psyykkisten oireiden kontrolloinnin myötä (miehillä 3 %, naisilla 2 %), mutta miehillä taloudellisen stressin selitysosuudelle jäi vielä tilastollista merkitsevyyttä, kun taas naisilla tilastollista merkitsevyyttä ei enää esiintynyt. Lisäksi eroa ensimmäiseen malliin verrattuna tapahtui taustamuuttajissa: miehillä iän tilastollinen merkitys hävisi ja lasten lukumäärä osoittautui merkitseväksi. Lasten lukumäärän kasvaessa vanhemmuustyytyväisyys lisääntyi.

TAULUKKO 7. Vanhemmuuden laadun selittäjät: hierarkkinen regressioanalyysi.

Selittäjät	<u>Miehet</u> (n = 198)			<u>Naiset</u> (n = 190)		
	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
Riippumattomat muuttujat						
1. Malli						
Askel 1						
Taustamuuttujat						
1. Ikä	-.17*			.00		
2. Koulutus	.06			.07		
3. Lasten lukumäärä	.16	.06*	.06*	.07	.01	.01
Askel 2						
4. Kuukausitulot	-.09			-.08		
5. Työttömyyden kesto (kk)	.01			.08		
6. Elämäntapahtumat (lkm)	-.06	.07	.01	-.03	.02	.01
Askel 3						
7. Taloudellinen stressi	-.25**	.11**	.05**	-.16	.04	.02*
2. Malli						
Askel 1						
1. Ikä	-.13			.02		
2. Koulutus	.04			.04		
3. Lasten lukumäärä	.15*	.06*	.06*	.06	.01	.01
Askel 2						
4. Kuukausitulot	-.10			-.08		
5. Työttömyyden kesto (kk)	-.00			.04		
6. Elämäntapahtumat (lkm)	-.07	.07	.01	-.01	.02	.01
Askel 3						
7. Psykkiset oireet	-.26***	.15**	.09***	-.29***	.11***	.09***
Askel 4						
8. Taloudellinen stressi	-.17*	.17**	.02*	-.06	.11***	.00

Selittäjien arvot ovat standardoituja beta-kertoimia. ΔR^2 viittaa selityksasteen (R²) muutokseen sen jälkeen, kun ryhmän kaikki selittäjät ovat mukana. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Analyysi osoitti, että etenkin naisilla psyykkiset oireet toimivat mediaattorina taloudellisen stressin ja vanhemmuuden laadun välillä. Eli koettu stressi lisää psyykkisiä oireita, mikä edelleen vähensi vanhemmuustyytyväisyyttä. Miehillä mediaattorivaikutus oli vain osittainen, eli taloudellinen stressi vaikutti sekä suoraan että psyykkisten oireiden välityksellä heikentävästi vanhemmuuden laatuun. Koko mallilla (taustamuuttajat kontrolloiden) voitiin selittää 17 % miesten ja 11 % naisten vanhemmuustyytyväisyydestä. Vanhemmuustyytyväisyyden koko mallin selitysosuus oli miehillä tilastollisesti erittäin merkitsevä ja naisilla merkitsevä.

Parisuhteen laatu taloudellisen stressin ja vanhemmuuden laadun yhteyttä välittävänä tekijänä

Lisäksi tutkittiin, toimiiko parisuhteen laatu taloudellisen stressin ja vanhemmuuden laadun mediaattorina (taulukko 8). Tämä tapahtui myös edellisten analyysien tapaan. Toisessa mallissa kontrolloitiin nyt parisuhteen laadun vaikutus laittamalla se analyysiin 3. askeleella ennen taloudellista stressiä (vrt. taulukko 7)

Parisuhteen laatu oli tilastollisesti merkitsevä vanhemmuuden laadun selittäjä molemmilla sukupuolilla. Miehillä selitysosuus oli 5 % ja naisilla 10 %. Eli kun parisuhde koettiin hyväksi, oltiin vanhemmuuteenkin tyytyväisiä. Taloudellisen stressin selitysosuus laski sekä miehillä että naisilla hieman parisuhteen laadun kontrolloinnin myötä, mutta miehillä sen selitysosuus (3 %) oli vielä tilastollisesti melkein merkitsevä. Toisin sanoen miehillä parisuhteen laatu toimii vain osittaisena mediaattorina taloudellisen stressin ja vanhemmuustyytyväisyyden välillä. Stressi heikensi siis miesten vanhemmuustyytyväisyyttä sekä suoraan että myös parisuhteen laadun heikentymisen myötä. Naisilla taloudellisen stressin vaikutus välittyi vanhemmuuteen parisuhteen heikentymisen myötä. Koko malli (taustamuuttajat kontrolloiden) selitti vanhemmuustyytyväisyyttä miehillä 15 % ja naisilla 12 %. Molemmat selitysosuudet olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

TAULUKKO 8. Vanhemmuuden laadun mediaattorivaikutusten tutkiminen: Hierarkkinen regressioanalyysi.

	<u>Miehet</u> (n = 198)			<u>Naiset</u> (n = 190)		
Riippumattomat muuttujat	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
2. Malli						
Askel 3						
7. Parisuhteen laatu	.20**	.12**	.05**	..31***	.12**	.10***
Askel 4						
8. Taloudellinen stressi	-.21*	.15***	.03*	-.09	.12***	.01

Selittäjien arvot ovat standardoituja beta-kertoimia. ΔR^2 viittaa selityksasteen (R²) muutokseen sen jälkeen, kun ryhmän kaikki selittäjät ovat mukana. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin taloudellisen stressin suoria ja epäsuoria yhteyksiä parisuhteen ja vanhemmuuden laatuun. Taloudellisen stressin yhteydet parisuhteen laatuun näyttivät tämän tutkimuksen valossa välittyvän psyykkisten oireiden kautta sekä miehillä että naisilla. Taloudellinen stressi välittyi naisten vanhemmuustyytyväisyyteen sekä psyykkisten oireiden että parisuhteen laadun välityksellä, mutta miehillä psyykkisten oireiden ja parisuhteen laadun mediaattorivaikutukset olivat vain osittaisia. Eli miehillä taloudellinen stressi oli yhteydessä myös suoraan vanhemmuuden laatuun.

Asetettu hypoteesi psyykkisten oireiden mediaattoriroolista taloudellisen stressin ja parisuhteen laadun välillä sai siis tukea sekä miehillä että naisilla. Taloudellisen stressin lisääntyessä psyykkisten oireiden kokeminenkin lisääntyy, mikä edelleen voi heikentää parisuhteen laatua. Saatu tulos on samansuuntainen Congerin, Gen ja Lorenzin

(1994) tutkimustulosten kanssa ja tukee siten mallia taloudellisen stressin epäsuorista yhteyksistä parisuhteen laatuun.

Kaiken kaikkiaan parisuhteen laatua voitiin tutkimuksen muuttujilla selittää miehillä 14 % ja naisilla 23 %. Naisilla malli selitti parisuhteen laatua siis huomattavasti paremmin kuin miehillä ja kaikki tutkitut muuttujaryhmät osoittautuivat naisilla lisäksi tilastollisesti merkitseviksi selittäjiksi. Yksittäisistä tekijöistä ensiksikin ikä oli naisilla merkitsevempi selittäjä kuin miehillä. Mitä vanhempi nainen oli, sitä paremmaksi hän arvioi parisuhteensa. Toiseksi objektiivisen taloustilanteen seikat näyttivät olevan naisilla merkitsevempiä parisuhteen laatuun yhteydessä olevia tekijöitä kuin miehillä: koetut taloudellisesti stressaavat elämäntapahtumat olivat parisuhdetta heikentäviä tekijöitä. Kolmanneksi taloudellinen stressi heikensi tilastollisesti miehiä merkitsevämmin naisten parisuhteen laatua.

Tänä päivänä naisilla on yhä enemmän taloudellista vastuuta perheestään ja se näkyy myös tämän tutkimuksen naisissa. Suomessa naisille työelämään osallistuminen on itsestäänselvyys, joten sukupuoliroolit eivät tässä suhteessa eroa paljoakaan toisistaan. Koettujen taloudellisten huolien yhteys parisuhteeseen näyttää naisilla kulkeutuvan psykologisen hyvinvoinnin kautta, eli kun nainen kokee, etteivät hänen (perheen) tulonsa kunnolla riitä elämiseen, hänen psyykinen vointinsa huononee, ja tämä hyvinvoinnin heikentyminen heijastuu parisuhteeseen.

Miehillä parisuhteen laadun selitysosuus oli siis varsin vähäinen. Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteet eivät näyttäisi olevan paljoakaan yhteydessä miesten kokemaan parisuhteen laatuun. Parhaiten miesten parisuhdetta selittivät psyykkiset oireet, joiden selitysosuus oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Toinen merkitsevä parisuhteen laadun selittäjä miehillä oli taloudellinen stressi. Vaikka miehillä oli keskimäärin paremmat kuukausitulot kuin naisilla, koki taloudellista stressiä (vähintään melko paljon) yhtä suuri osa (15 %) miehistä kuin naisista.

Tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti tutkittu aviollista vihamielisyyttä, joka on monissa tutkimuksissa ollut merkitsevä miesten parisuhteen laadun selittäjä (Conger ym. 1992; 1993; Kinnunen & Pulkkinen, 1998). Toisaalta konfliktit sisältyivät yhtenä osana parisuhteen laadun surmmamuuttujaan, eli ne olivat mukana parisuhteen laadun määrittelyssä. Parisuhteen laadun määrittelyssä ja selittäjissä onkin usein havaittu päällekkäisyyksiä (Fincham & Bradbury, 1987). Parisuhdetta on siis selitetty muuttujilla, jotka sisältyvät osana myös selitettävään muuttujaan, eli parisuhteen laatuun. Kyseistä

ongelmaa ei tässä tutkimuksessa ollut, koska selittävinä muuttujina ei tarkasteltu parisuhteeseen liittyviä tekijöitä. Jatkotutkimuksia ajatellen olisi kuitenkin syytä miettiä, mitkä tekijät voisivat selittää parisuhteen laatua, etenkin miehillä. Tässä tutkimuksessa olisi voitu tarkastella esimerkiksi perhesitoutuneisuutta tai työtä kuvaavia piirteitä, sillä niiden on havaittu vaikuttavan sekä miesten että naisten parisuhdetyytyväisyyteen (mm. Kinnunen, Koivunen & Mauno, 1997). Relevanttien selittäjien pohtimisen ohella voidaan tietysti epäillä, että naisille parisuhde on vain yksinkertaisesti merkittävämpi asia kuin miehille ja ehkä siksi naisilla tutkitut yhteydet olivat merkitsevämpiä ja voimakkaampia kuin miehillä.

Parisuhteen laadussa esiintyi eroja ikäryhmien, nuorimman lapsen iän ja parisuhteen keston mukaan. Vanhemmat tutkitut kokivat parisuhteensa paremmaksi kuin nuoremmat tutkitut ja suhteen laatu parani myös nuorimman lapsen iän lisääntyessä. Parisuhteen kesto oli yhteydessä parisuhteen laatuun siten, että ne, joiden suhde oli kestänyt 16-22 vuotta olivat tyytyväisempiä suhteeseensa kuin ne, joiden suhde oli kestänyt 8-15 vuotta. Nämä tulokset ovat viitteitä siitä, että parisuhteen laatu paranee vanhetessaan. Tämä tulkinta on kuitenkin ristiriitainen aiempien tutkimusten kanssa: Karneyn ja Bradburyn (1995) mukaan pitkittäistutkimuksissa on osoitettu, että parisuhteen laatu heikentyy ajan mittaan. Tämä tutkimus oli poikkileikkaustutkimus, jossa tutkittuja verrattiin vain toisiin tutkittuihin yhtenä ajankohtana, joten näiden tulosten tulkinnassa on syytä olla varovainen.

Naisilla esiintyi lisäksi tilastollisesti melkein merkitsevä yhteys työttömyyden keston ja parisuhteen laadun välillä. Tämäkin yhteys oli odotusten vastainen: mitä pidempään työttömyyttä oli kestänyt, sitä paremmaksi suhde arvioitiin. Naiset kenties kokevat työttömyyden antavan enemmän aikaa perheelle ja parisuhteelle ja pystyvät siten panostamaan niihin enemmän. Näin ollen he ehkä kokevatkin sen paremmaksi. Tulokseen on kuitenkin suhtauduttava varovaisesti, sillä työttömyyden keston ja parisuhteen laadun välinen korrelaatio oli alhainen, eikä tilastollisesti merkitsevä.

Vanhemmuustyytyväisyydelle asetettu hypoteesi psyykkisten oireiden mediaattorivaikutuksesta ei tässä tutkimuksessa saanut täyttä tukea molemmilla sukupuolilla. Naisilla taloudellisen stressin yhteydet vanhemmuuden laatuun välittyivät psyykkisten oireiden kautta, mutta miehillä psyykkisten oireiden mediaattorivaikutus oli vain osittainen, eli taloudellinen stressi oli yhteydessä miehillä myös suoraan vanhemmuuden laatuun. Sukupuolten välillä esiintyi eroja myös parisuhteen mediaattorivaikutuksessa. Eli

hypoteesi parisuhteen laadun mediaattoriroolista sai myös tukea vain osittain. Naisilla parisuhde välitti taloudellisen stressin vaikutuksia vanhemmuuteen, mutta miehillä taloudellinen stressi oli yhteydessä sekä suoraan että parisuhteen laadun välityksellä vanhemmuuden laatuun.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat aiempien tutkimusten (Elder & Caspi, 1988; McLoyd, 1989) tuloksia siitä, että taloudellinen stressi vaikuttaa enemmän miesten kuin naisten vanhemmuuden laatuun. Taloudellinen stressi oli molemmilla sukupuolilla yhteydessä vanhemmuuden laatuun, mutta sen selitysosuus oli miehillä tilastollisesti merkitsevämpi kuin naisilla. Lisäksi taloudellisen stressin yhteydet olivat miehillä suurempia kuin naisilla: psyykkiset oireet ja parisuhteen laatu välittivät miehillä vain osittain taloudellisen stressin yhteyksiä vanhemmuuteen.

Miesten vanhemmuustyytyväisyyttä (17 %) voitiin tutkimuksen muuttujilla myös selittää paremmin kuin naisten vanhemmuustyytyväisyyttä (11 %), mutta psyykkiset oireet selittivät kuitenkin vanhemmuustyytyväisyyttä molemmilla sukupuolilla yhtä paljon ja niiden selitysosuudet olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Taustamuuttujista merkitseviä yksittäisiä selittäjiä esiintyi vain miehillä: lasten lukumäärä oli yhteydessä miesten vanhemmuustyytyväisyyteen siten, että lasten lukumäärän kasvaessa tyytyväisyys vanhemmuuteen lisääntyi. Tämä tulos on ristiriitainen Kinnusen ym. (1997) tulosten kanssa. Lisäksi ikä oli miehillä merkitsevä selittäjä siten, että iän myötä vanhemmuustyytyväisyys näytti laskevan. Vanhemmuustyytyväisyyttä kolmisuuntaisella varianssianalyysillä tutkittuna esiintyi merkitsevä yhdysvaikutus sukupuolen ja iän välillä. Naisilla oli 55-65 -vuotiaitten ryhmässä korkeampi vanhemmuustyytyväisyyden keskiarvo kuin miehillä. Samansuuntainen ero esiintyi myös 45-54 -vuotiaitten ryhmässä; naiset olivat miehiä tyytyväisempiä. Sen sijaan nuoremmissa ikäryhmissä vastaavaa eroa sukupuolten välillä ei ilmennyt. Naiset ehkä kokevat lasten kotoa lähdön positiivisemmin kuin miehet ja nauttivat uudenaikaisesta suhteesta lapsiin. Mahdollisesti myös lapsenlapsien syntyminen tuo uudenlaista hohtoa vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen.

Naiset olivat siis tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin miehet, mikä tukee useimpia viime aikojen tutkimustuloksia (Kinnunen, Koivunen & Mauno, 1997; Rogers & White, 1998), mutta naiset arvioivat parisuhteensa vain hieman miehiä paremmaksi. Sukupuolten välisistä eroista parisuhteen laadussa onkin saatu hyvin ristiriitaisia tuloksia (Kinnunen & Mauno, 1997; Sacher & Fine, 1996). Parisuhteen laatu kuitenkin selitti

naisten vanhemmuustyytyväisyyttä paremmin kuin miehillä. Naiset kokevat siis vanhemmuutensa osaksi parisuhteen laadun kautta: jos parisuhde voi hyvin, ovat naiset tyytyväisiä vanhemmuuteensakin. Parisuhteen laadun vaikutuksia vanhemmuuteen on havaittu muissakin tutkimuksissa (Floyd, Gilliom & Costigan, 1998; Rogers & White, 1998; Simons, Whitbeck, Melby & Wu, 1994a).

Vanhemmuuden laadun mallienkin selitysosuudet jäivät kaiken kaikkiaan melko mataliksi. Tämä viittaa siihen, että analyyseissa ei ollut mukana riittävästi olennaisia tekijöitä. Tällaisia olisi voitu etsiä esim. Belskyn (1984) mallin perusteella tutkittavien persoonallisuudesta, työstä tai lasten ominaisuuksista. On kuitenkin huomioitava, että aiemmissa tutkimuksissa, kuten esim. Congerin ym. (1992; 1993) tutkimuksissa, vanhemmuutta on lähestytty eri tavoin: vanhemmuuden laatu on tarkoittanut näissä tutkimuksissa vanhempien kasvatuskäytäntöjä tai kasvatusilmapiirejä. Tässä tutkimuksessa vanhemmuuden laadulla tarkoitettiin yleistä vanhemmuustyytyväisyyttä, jossa vain yhtenä osana oli vanhempana toimiminen.

Tulkintoja tehdessä on siis syytä muistaa, että kyseessä oli poikkileikkauksena toteutettu kyselytutkimus, eli syyt ja seuraukset on tutkittu yhtä aikaa. Näin ollen syiden ja seurauksien sijaan voidaan vain todeta, että tutkimuksessa esitetyt vaikutukset ovat viime kädessä vain ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Eli esimerkiksi vanhemmuustyytyväisyys voi myös vaikuttaa parisuhteen laatuun, eikä vain päinvastoin (Hackel & Ruble, 1992; Willi, 1997). Lisäksi on muistettava, että tutkimuksen aineisto kerättiin kyselynä, jossa käytettiin itsearviointia, mikä asettaa tulosten tulkinnalle tiettyjä rajoituksia. Tutkitut ovat voineet antaa todellisuutta paremman kuvan esimerkiksi parisuhteestaan. Tosin kyselyyn vastattiin nimettömänä, joten tällaiseen vastaustaipumukseen ei oletettavasti ollut syytä.

Tutkimus rajattiin parisuhteessa eläviin henkilöihin, joilla oli lapsia ($n = 388$). Tutkituista miehistä ($n = 198$) ja naisista ($n = 190$) suurin osa kuului ikäryhmään 35-44-vuotta, keski-ikä ollessa noin 41 vuotta. Tutkitut olivat eläneet keskimäärin 15 vuotta parisuhteessa ja heillä oli keskimäärin kaksi kotona asuvaa lasta. Tutkitut olivat pääasiassa ammatillisen koulutuksen saaneita: naisilla yleisin koulutus oli ammatillinen opisto (37 %), kun taas miehillä ammatillinen koulu oli yleisempää (31 %). Valtaosa sekä naisista että miehistä työskenteli palkansaajina (miehet 73 %, naiset 66 %), mutta naisista kuitenkin työttömien (6 %) lisäksi vielä 22 % oli työelämän ulkopuolella (= opiskelija, eläkeläinen, omaa taloutta hoitava tai jotain muuta tekevä). Työttömiä miehiä (6 %) oli

saman verran kuin naisia, mutta työelämän ulkopuolella oli miehistä ainoastaan 4 %. Sosioekonomiselta asemaltaan tutkitut edustivat työelämän eri asemia hyvin. Näin ollen tulokset ovat yleistettävissä lähinnä perheellisiin, parisuhteessa eläviin aikuisiin suomalaisiin, lähinnä työntekijöihin, mutta naisten kohdalla myös osaksi työelämään kulumattomiin henkilöihin.

Tulkintoja arvioidessa on myös syytä huomioida, että taloudellista stressiä ei kokenut kovinkaan suuri osa tutkituista ja että selitysosuudet olivat kaiken kaikkiaan melko pieniä. Jatkossa olisi hyödyllistä tarkastella taloudellisen stressin vaikutusta myös erikseen molempien puolisoitten näkökulmista. Näin saataisiin luotettavampi kuva parisuhteen laadusta ja perheen hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden roolista.

Huolimatta tutkimuksen puutteista, osoittaa tutkimus taloudellisen stressin olevan tärkeä tekijä parisuhteen ja vanhemmuuden laadussa. Vaikka taloudellisen stressin selitysosuudet jäivätkin pieniksi, olivat ne kuitenkin tilastollisesti merkitseviä. Lisäksi tutkimus tukee uusimpia tutkimustuloksia naisten yhä kasvavasta vastuusta ja roolista nykyperheen talousasioissa. Huolet perheen taloudesta heikentävät naisten psykologista hyvinvointia ja heijastuvat sitä kautta myös parisuhteeseen. Parisuhteen heikentyminen puolestaan heikentää tyytyväisyyttä vanhemmuuteen. Miehillä taloushuolet kulkeutuvat hyvinvoinnin ja parisuhteen ohella myös suoraan vanhemmuuteen.

Tuloksia voidaan tulkita myös lasten näkökulmasta. Vaikka lapset eivät suoranaisesti koe taloushuolia, he ovat kuitenkin osa perhettä, jossa niitä koetaan. Jos vanhemmat joutuvat työttömiksi tai muuten kokevat paljon taloushuolia, he voivat masentua ja ahdistua. Tämä voi johtaa riitoihin parisuhteessa ja heijastua vanhemmuuteenkin. Vanhemmat eivät ehkä jaksa olla vastaanottavaisia lapsen tarpeille ja voivat oman ahdistuksensa keskellä laiminlyödä lapsiaan. Tästä syystä perheen asemaa ja vanhempien jakamista tulee edelleenkin tukea, sekä konkreettisilla etuuksilla että palvelujen kehittämisellä. Työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat vaikuttavat myös lapsiperheiden talouteen ja niiden helpottamiseksi yhteiskunnan olisi tehtävä parannuksia sekä perhepolitiikassa että työelämässä. Perhevapaiden ja työaikojen joustavuus, hoitopaikkojen parempi saatavuus, etätyöt ja muut vastaavat mahdollisuudet voivat olla jo riittävä apu taloushuolista kärsivän perheen hyvinvoinnin tukemiseksi.

LÄHTEET

- Barling, J. (1990). *Employment, stress and family functioning*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Belsky, J., & Rovine, M. (1990). Patterns of marital change across the transition to parenthood: Pregnancy to three years postpartum. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 5-19.
- Borg, I., & Elizur, D. (1992). Job insecurity: Correlates, moderators and measurement. *International Journal of Manpower*, 13, 13-26.
- Bradbury, T.N., & Fincham, F.D. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin*, 107, 3-33.
- Busby, D. N., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995). A Revision of the Dyadic Adjustment Scale for use with distressed and nondistressed couples: construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21 (3), 289-308.
- Conger, R.D., Conger, K.J., Elder, G.H. Jr., Lorenz, F.O., Simons, R.L., & Whitbeck, L.B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63, 526-541.
- Conger, R.D., Conger, K.J., Elder, G.H. Jr., Lorenz, F.O., Simons, R.L., & Whitbeck, L.B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29, 206-219.
- Conger, R.D., Elder, G.H.Jr., Lorenz, F.O., Conger, K.J., Simons, R.L., Whitbeck, S.H., & Melby, J.N. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 643-656.
- Conger, R.D., Ge, X.-J., & Lorenz, F.O. (1994). Economic stress and marital relations. Teoksessa R.D. Conger & G.H. Elder, Jr. (toim.), *Families in troubled times* (s.187-203). New York: Walter de Gruyter.
- Conger, R. D., Ge, X., Elder, G.H., Jr., Lorenz, F.O., & Simons, R.L. (1994). Economic Stress, Coercive Family Processes, and Developmental Problems of Adolescents. *Child Development*, 65, 541-561.
- Conger, R.D., Patterson, G.R., & Ge, X. (1995). It takes two to replicate: A mediational mode for the impact of parents' stress on adolescent adjustment. *Child Development*, 66, 80-97.

- Coyne, J.C., & Downey, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support, and coping processes. Teoksessa M. Rosenzweig & L.W. Porter (toim.), *Annual review of psychology* (Vol. 42, s. 401-425). Palo Alto, CA: Annual Reviews.
- Elder, G.H., & Caspi, A. (1988). Economic stress in lives: Developmental perspectives. *Journal of Social Issues*, 44 (4), 25-45.
- Fincham, D.F., & Bradbury, T.N. (1987). The assessment of marital quality: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 797-809.
- Floyd, F.J., Gilliom, L.A., & Costigan, C.L. (1998). Marriage and the Parenting Alliance: Longitudinal Prediction of Change in Parenting Perceptions and Behaviors. *Child Development*, 69 (5), 1461-1479.
- Glenn, N.D. (1990). Quantitative Research of Marital Quality in the 1980s: A Critical Review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 818-831.
- Glenn, N.D., & McLanahan, S. (1982). Children and marital happiness: A further specification of the relationship. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 63-72.
- Goldberg, D. P. (1972). *The detection of psychiatric illness by questionnaire*. London: Oxford University Press.
- Goldberg, D. P., Gater, R., Sartorius, N., Ustun, T. B., Piccinelli, M., Gureje, O., & Rutter, C. (1997). The validity of two versions of the GHQ in the Who study of mental illness in general health care. *Psychological Medicine*, 27, 191-197.
- Gottmann, J.M., & Krokoff, L.J. (1989). Marital Interaction and Satisfaction: A Longitudinal View. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57 (1), 47-52.
- Greenhalg, L., & Rosenblatt, Z. (1984). Job insecurity: Towards conceptual clarity. *Academy of Management Review*, 9, 438-448.
- Hackel, L.S., & Ruble, D.N. (1992). Changes in the Marital Relationship After the First Baby Is Born: Predicting the Impact of Expectancy Disconfirmation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62 (6), 944-957.
- Happonen, M., Mauno, S., Kinnunen, U., Nätti, J. & Koivunen, T. (1996). Työn epävarmuuden muutos ja hyvinvointi. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan työpapereita, No. 98.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11, 213-218.
- Hughes, D., & Galinsky, E. (1994). Work experiences and marital interactions: Elobo

- rating the complexity of work. *Journal of Organizational Behavior*, 15, 423-438.
- Karney, B.R., & Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A Review of theory, method and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3-34.
- Kelly, E.L., & Conley, J.J. (1987). Personality and compatibility: A Prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 27-40.
- Kettunen, N, Krats, S. ja Kinnunen, U. (1996). Parisuhde ja lapsen kasvattaminen. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s.74-89). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kinnunen, U. (1996). Lamasta selviytyminen. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s.122-131). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kinnunen, U., Koivunen T., & Mauno, S. (1997). Työn ja perheen vuorovaikutus puolisoitten kokemana. *Psykologia*, 32, 105-115.
- Kinnunen, U., & Pulkkinen, L. (1998). Linking economic stress to marital quality among Finnish marital couples. *Journal of Family Issues*, 19 (6), 705-724.
- Kokko, K., & Pulkkinen, L. (1997). Työttömien psyykkinen selviytyminen ja sen kehityksellinen tausta. *Psykologia*, 32 (5), 349-359.
- Kurdek, L.A. (1993). Nature and prediction of changes in marital quality for first-time parent and nonparent husbands and wives. *Journal of Family Psychology*, 6, 255-265.
- Kurdek, L. A. (1998). Prospective predictors of parenting satisfaction for fathers and mothers with young children. *Journal of Family Psychology*, 12 (1), 256-65.
- Leonard, K.E., & Roberts, L.J. (1998). Marital aggression, quality and stability in the first year of marriage: Findings from the Buffalo Newlywed Study. Teoksessa T.N. Bradbury (toim.), *The Development Course of Marital Dysfunction* (s.44-73). New York: Cambridge University Press.
- Lewis, J.M. (1988). The Transition to Parenthood: II. Stability and Change in Marital Structure. *Family Process*, 27, 273-283.
- Lewis, R.A., & Spanier, G.B. (1982). Marital quality, marital stability, and social exchange. Teoksessa F.I.Nye (toim.), *Family Relationships: Rewards and costs* (s.49-56). Beverly Hills: SAGE.
- Liem, R., & Liem, J. H. (1988). Psychological effects of unemployment on workers and

- their families. *Journal of Social Issues*, 44 (4), 87-105.
- Liker, J.K., & Elder, G.H., Jr. (1983). Economic hardship and marital relations in the 1930s. *American Sociological Review*, 48, 343-359.
- Marini, M.M. (1980). Effects of the number and spacing of children on marital and parental satisfaction. *Demography*, 17, 225-242.
- Maccoby, E.E., & Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P.H. Mussen (toim.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4), s.1-101. New York: Wiley.
- McLoyd, V. C., & Wilson, L. (1990). Maternal behavior, social support, and economic conditions as predictors of distress in children. *New Directions for Child Development*, 46, 49-69.
- Murphy, G. C., & Athanasou, J. A. (1999). The Effect of unemployment on mental health. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72, 83-99.
- Noller, P., & Feeney, J.A. (1998). Communication in Early Marriage: Responses to conflict, nonverbal accuracy, and conversational patterns. Teoksessa T.N Bradbury (toim.), *The development course of marital dysfunction*, (s.11-43). New York: Cambridge University Press.
- Pulkkinen, L., & Kokko, K. (1996). Keskeiset elämänsisällöt aikuisiässä. Teoksessa Pulkkinen, L. (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s.103-105). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Rogers, S.T., & White, L.K. (1998). Satisfaction with parenting: The role of marital happiness, family structure, and parents' gender. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 293-308.
- Rusbult, C.E., Bissonette, V.L., Arriaga, X.B., & Cox, C.L. (1998). Accommodation process during the early years of marriage. Teoksessa T.N. Bradbury (toim.), *The Development Course of Marital Dysfunction*, (s.74-113). New York: Cambridge University Press.
- Sacher, J. A., & Fine, M. A. (1996). Predicting relationship status and satisfaction after six months among dating couples. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 21-32.
- Salmi, M. (1998). *Lapset ja lama. Stakes sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus 1996. Raportteja 197. Saarijärvi 1998.* Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sher, T.G., & Baucom, D.H. (1993). Marital communication: differences among mari-

- tally distressed, depressed, and nondistressed-nondepressed couples. *Journal of Family Psychology*, 7 (1), 148-153.
- Simons, R.L., Whitbeck, L.B., Melby, J.N., & Wu, C-I. (1994a). Economic pressure and harsh parenting. Teoksessa R.D. Conger & G.H. Elder, Jr. (toim.), *Families in troubled times* (s.207-222). New York: Walter de Gruyter.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 75-88.
- Teachman, J.D., & Polonko, K.A. (1990). Cohabitation and marital stability in the United States. *Social Forces*, 69, 207-220.
- Tolkki-Nikkonen, M. (1985). Parisuhde tutkimuksen kohteena. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sarja B:15.
- Tolkki-Nikkonen, M. (1990). Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Ullah, P. (1990). The association between income, financial strain and psychological well-being among unemployed youths. *Journal of Occupational Psychology*, 63, 317-330.
- Voydanoff, P., & Donnelly, B. W. (1988). Economic distress, family coping, and quality of family life. Teoksessa P. Voydanoff, & L. C. Majka (toim.), *Families and economic distress, coping strategies and social policy* (s. 97-115). Newbury Park: Sage.
- Voydanoff, P. (1990). Economic stress and family relations: A review of the eighties. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 1099-1115.
- Voydanoff, P., & Donnelly, B. W. (1998). Parents' risk and protective factors as predictors of parental well-being and behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 344-355
- Willi, J. (1997). The significance of romantic love for marriage. *Family Process*, 36 (2), 171-182.
- Zedeck, S., & Mosier, K.L. (1990). Work in the family and employing organization. *American Psychologist*, 45, 240-251.